

Tuletorniturismi arengukava Soomes ja Eestis 2008 - 2013

Sissejuhatus

Kogu maailmas on jälgitav suundumus, et tuletornid muutuvad üha enam ja enam liigseks tänapäeva navigatsiooni abivahendina ning on enam tähelepanu köitmas kui ajaloolised ehitised ja merekultuuri “ikoonid” ning turismiobjektid. Sellega seoses on kerkinud probleem, kuidas säilitada ajalooliselt hinnalised tuletornid ja muud navigatsioonivahendid järgnevatele põlvedele, sest ohutu navigatsiooni eest vastutavad ametkonnad ei saa oma esmaülesandeks pidada ajalooliste objektide säilitamist. Samas näitab praktika, et ka riiklikel muinsuskaitsega tegelevatel institutsioonidel napib vahendeid ääremaadel asuvate objektide renoveerimiseks.

Inimesi on alati paelunud vaated kõrgelt, mida suurepäraselt võimaldaksid tuletornid kui nad oleksid külastamiseks avatud. Paraku on nende avamisega huvilistele tehtud alles esimesi samme kõikjal maailmas s.h. ka Soomes ja Eestis.

Kui Soomes on külastajatele avatud juba seitse tuletorni: Bengtskär, Hailuoto, Isokari, Kylmäpihlaja, Söderskär, Tankar ja Utö. Eestis on avatud 2007. aastal vaid kolm vaatamata sellele, et Eestis on rohkem ajalooliselt ja arhitektuuriliselt huvitavaid tuletorne. Kõik kolm ajaloolist tuletorni, mis on muudetud turismiobjektideks, asuvad Kõrgessaare vallas Hiiumaal.

Seega seisab paljudel omavalitsustel ees võimalus oma piirkonna ajalooliste tuletornide arendamiseks turismitooteks. Nende kasutuselevõtmine turismiobjektidena nõuab entusiastlike pingutusi omavalitsuste poolt, et koordineerida põhilise tuletornide omaniku, EVA ja kohalike ettevõtjate, muinsus- ja looduskaitsejate huvid ja panna nad ühiselt mõtlema ning tegutsema selles suunas, et tuletornid jõuaksid meie kõikide kasutusse.

IALA (International Association of Marine Aids to Navigation and Lighthouse Authorities - Rahvusvaheline Merenavigatsioonivahendite ja Tuletornide Administratsioonide Liit) on andnud välja spetsiaalse käsiraamatu “IALA Lighthouse Conservation Manual” (vt. www.iala-aism.org), millest juhindusime ka käesoleva arengukava koostamisel.

Käesoleva „Tuletornid turismitooteks“ -projekti eesmärgiks on tuletorniturismi arendamine ja sellele kaasaaitamine Soome lõunarannikul ja Eestis. Tema arengukava on koostatud projektiajal 1.4. – 31.12.2007 ja sellest vastutavad Antti Karlin Turu ülikoolist Soomest ning Maret Pank ja Aado Keskaik Euromajast Eestist. Arengukava on ühine tulemus projekti jooksul olnute õppereiside, workshoppite ja seminari ja partnerite vaheliste arutamiste järgi.

Tuletorniturismi arengukava Soomes ja Eestis 2008 - 2013

Merenkulkulaitos on myynyt kolme majakkaa: Bengtskärin majakka Dragsfjärdissä on Turun Yliopistosäätiön omistuksessa, Kylmäpihlajan majakka Raumalla on myyty Rauman kaupungille ja Söderskärin majakka Porvoon edustalla yksityishenkilöille. Porkkalan Kallbådan majakka puolestaan vuokrattiin vuodeksi 2006 yritykselle, mutta tätä sopimusta ei ole jatkettu.

Suomessa majakkamatkailu on poikkeuksellisen vaativaa sikäli, että rannikon pirstaleisuuden vuoksi 90 prosenttia majakoista on sijoitettu saariin. Suomessa majakat ovat olleet suuren yleisön saavutettavissa vasta kahdeksan vuotta. Matkailukäytössä ovat Bengtskär Hiittisten ulkosaarilla, Utö Korppoossa, Isokari Kustavissa, Kylmäpihlaja Raumalla ja Tankar Kokkolassa. Rakennushistoriallisesti arvokkaita, alun perin miehitettyjä majakoita on Suomessa 20.

Eniten turisteja houkuttelee majakkamatkailun pioneerikohde, Dragsfjärdin Bengtskär. Vuonna 1995 matkailijoille avatulla saarella oli kävijöitä alussa 1000. Majakkamatkailusta ei ole olemassa virallisia tilastoja. Yrittäjien tietojen mukaan Suomessa matkailukäytössä olevilla majakkasaarilla kävi vuonna 2007 lähes 40 000 matkailijaa. Määrät ovat kasvaneet jatkuvasti.

2. Tuletornide olukord Eestis

Tänase ametliku nimistu järgi on Eestis ühtekokku 61 tuletorni, 184 tulepaaki ja ligi paarsada poid, mis on töötavad navigatsioonimärgid. Lisaks on rida ajalooliselt huvitavaid tuletorne / navigatsioonimärke, mis on kasutusest välja jäänud, kuid pakuvad huvi meresõidu ajaloo või arhitektuuriobjektidena (Laidunina, Kiipsaare, Käsnu).

Valdav enamus Eesti tuletornidest <http://195.50.203.61:8010/SLAID1.HTM> on riigi omandis, Eesti Veeteede Ameti (EVA) valduses. Navigatsioonimärgistusega tegelevad EVA koosseisus neli regionaalset keskust. Harju- ja Virumaa keskus asub Tallinnas nimetuse all Põhja-Eesti navigatsioonimärgistuse osakond aadressiga Valge t.4, B korpus. Hiiu- ja Läänemaa navigatsioonimärgistuse talitus Uus-Sadama 2 Haapsalus, Pärnu navigatsioonimärgistuse talitus, Merekalda 16, Pärnu ning Saare navigatsioonimärgistuse talitus, Pärna 6, Kuressaares.

IALA poolt välja valitud 100 tuletorni-arhitektuurimälestise nimekirjas on 6 tuletorni Eestist: Kõpu, Ruhnu, Tahkuna, Keri, Pakri ja Suurupi. Kõpu tuletorn on maailma kolme vanima seni järjekestvalt toimiva navigatsioonimärgi hulgas. Vanimaks praegu eksisteerivaks tuletorniks loetakse Hispaania looderannikul La Coruña sadama sissesõidul asuvat nn. Heraklese torni, mis arvatakse olevat rajatud foiniiklaste poolt meie ajaarvamise algaastail.

Hetkel on muinsuskaitse all 16 tuletornikompleksi: Kõpu, Suurupi ülemine ja alumine, Keri, Tallinna ülemine ja alumine, Vilsandi, Mohni, Vormsi, Ristna, Tahkuna, Ruhnu, Pakri, Käsnu, Laidunina ja Kunda tuletorni varemed. Täiendavalt on plaanis kaitse alla võtta Kihnu, Abruca, Sorgu, Vaindloo ja Sõrve. Nii muinsuskaitse kui EVA kavades on Keri, Mohni ja Sorgu tuletornide restaureerimine, kuid mõlemal napib selleks ressursse. Lähemal on ehk EVA poolt planeeritud remont muinsuskaitse väärtusega Vilsandi tuletornile. Kahjuks on seal asuv merepäästejaam läinud juba eravaldusesse.

Muinsuskaitse all olevate tuletornide restaureerimistödele eelneb reeglina väärtuste veelkordne inventeerimine ja vajadusel täiendavate uuringute läbiviimine, millele järgneb projekteerimine,

Tuletorniturismi arengukava Soomes ja Eestis 2008 - 2013

kusjuures seda saab teha ainult vastavat litsentsi omav arhitekt / projekteerija, kes on ka järelvalve tegijaks tööde tegemisel.

Paljud tuletornid asuvad looduskaitse all olevatel maadel, mis aga ei tohiks looduskaitse spetsialistide arvamuse järgi nende kasutamisel turismiobjektidena endast probleemi kujutada kui korraldada mõistlikult maa-alade kasutamist ning suunata turistide liikumist. Eesti huvitavamate tuletornide propageerimiseks on Eesti Post lasknud välja rea tuletornide kujutusega marke. Siiani on markidel kujutatud Pakri, Vaindloo, Ruhnu, Kunda, Vilsandi, Ristna, Kõpu, Mohni, Laidunina, Keri, Sorgu ja Tallinna ülemine ja alumine tuletorn (vt. <http://www.post.ee/tuletornid>).

Kuna tuletornid on hakanud minetama oma funktsioone tähtsaima navigatsiooni abivahendina ning seoses automatiseerimisega puudub vajadus tuletornivahi kohapeal elamiseks, siis on abihooned enamasti jäänud kasutusest välja. Eestis on need endised eluhooned tihti erastatud endistele majakavahtidele ja seega on vahetus tuletorni läheduses tekkinud eraomandisse kuuluv kinnistu, mis sageli piirab pääsu tuletorni juurde. Käesoleval ajal on vaid kolm tuletorni veel mehitatud. Need on Narva-Jõesuu, Ristna ja Naissaare. Viimati nimetatust kaob töökoht alates 2008. aastast.

Samas on tuletornidesse või sinna lähedusse jäänud ajaloo seisukohalt huvipakkuvaid tehnoloogilisi vahendeid ja ka eriotstarbelisi hooneid (merepäästejaamad, eriotstarbega saunad jms.), mis võivad pakkuda huvi piirkonna külastajatele kui leidub arendajaid, kes suudavad ja tahavad neid väärtusi eksponeerida ja ka matkajuhte välja õpetada.

Käesoleval ajal on külastajatele avatud vaid kolm Eesti tuletorni, mis kõik asuvad Kõrgessaare vallas Hiiumaal. Need on Kõpu, Tahkuna ja Ristna tuletornid (www.korgessaare.ee). Nagu selgub lisatud tabelist, on piisava potentsiaaliga turisminduse seisukohalt veel rida Eestis asuvaid tuletorne. Kindlasti võib eeldada suurt huvi selliste tuletornide külastamiseks kui Sõrve tuletorn Saaremaal, samuti iga väikesaarel asuv tuletorn on kindlasti selle saare huviväärsus ning väärib vähemalt suveperioodil avamist. Sellesse gruppi kuuluvad Kihnu, Ruhnu, Vormsi, Vilsandi, Naissaare, Osmussaare jt asustusega saarte tuletornid. Omaette probleem on ligipääs asustamata saarte tuletornidele. Praegu on Keri või Vaindloo tuletorne võimalik imetleda vaid merelt või randumisel mõne väikese meresõidukiga, sest reeglina puuduvad neil saartel sadamad.

Rannikul asuvatest tuletornidest on huvipakkuvamad Pakri, Suurupi, Juminda, Narva ja miks mitte ka Peipsi rannikul asuvad tornid. Kui ka tuletorni mingil põhjusel ei saa või ei ole mõtet avada külastajatele, siis võivad nad olla mingi matkaraja osa, pakkudes teavet meie merenduse ajaloo kohta lisaks ilusatele vaadetele, mis tihti tuletorni jalamilt avanevad.

Tuletorniturismi arengukava Soomes ja Eestis 2008 - 2013

3. Tuletorniturism maailmas

Maailmas on ligi 15 000 tuletorni, neist Läänemerel ümmarguselt 360. Huvi tuletornide kui merekultuuri objektide vastu on kasvamas ning huvilised erinevates riikides on loonud ajalooliste tuletornide säilimisele kaasaaitamiseks ning alternatiivkasutuse arendamiseks terve rea organisatsioone, põhiliselt seltse. Näiteks Soomes on tuletorniseltsil üle 400 liikme, Rootsis üle 3000 liikme, Ameerikas....., Austraalias (Antti küsinud).....ja Eesti 12.1.2007 loodud tuletorniseltsis xx liikme

Maailma tuletorniselts (World Lighthouse Society www.worldlighthouses.org) on oma eesmärgiks seadnud:

- õhutada ajalooliselt tähtsate navigatsioonivahendite, eelkõige tuletornide ja -laevade kaitset ja hoidu nii rahvuslikul kui rahvusvahelisel tasandil;
- arendada sidet ja koostööd kõikide tuletorniorganisatsioonide ja entusiastide vahel, et jagada omavahel infot, ideesid ja arendada strateegilist lähenemist.

Tuletorniturismi arendamisel tuleks arvestada kahte liiki külastajatega – tavaturistid ja tuletorni valdkonna asjatundjad. Tavakülastaja huvi piirdub üldreeglina rajatise üldise konstruktsiooni ja võimalusega saada ülevaade ümbrusest torni vaateplatvormilt. Asjatundjaid huvitab nii torn ise kui ka selle tuleseadmed (laternaruum, latern jm). Tuletorniturismi kavandamisel tuleks seda kindlasti arvestada ja mõlema huvirühma jaoks välja töötada eraldi programmid ja marsruudid.

4. Tuletorniturismi võimalused Eestis ja Soomes

A. Tugevused

1. leidub tuletorniturismi arendamisest huvitatud aktiivseid omavalitsusi ja mittetulundusühendusi
2. palju huvitavaid tuletorne
3. mõned tuletornid on edukalt turismi heaks kasutusele võetud
4. tuletornid asuvad atraktiivsetes kohtades
5. taustateave tuletornidest on hea
6. Soome Veeteede Amet on aktiivne toetaja
7. tuletorniturism annab tööd äärealadel

B. Nõrkused

1. paljude tuletornide tehniline seisund on halb
2. ligipääs väikesaarte tuletornidele on raske
3. Eesti Veeteede Amet pole veel aktiivselt toetama asunud
4. tuletornide juures pole piisavalt teenuseid
5. turismiinfo tuletornide kohta on turisti jaoks raskesti leitav ja suures osas võõrkeeltesse tõlkimata
6. mitmed turismiväärtuslikud tuletornid pole leidnud huvitatud arendajat

Tuletorniturismi arengukava Soomes ja Eestis 2008 - 2013

C. Võimalused

1. Huvi tuletornide vastu on suur
2. Tuletornide kasutuselevõtt uutel otstarvetel levib
3. Inimestel on rohkem raha reisimiseks
4. EL rahastusvõimalused
5. vaba liikumine Euroopas kasvab
6. turul on uued tuletornidega seotud tooted (erinevate tähtsündmuste näiteks pulmad jms korraldamine, konverentsiteenus, loodusvaatlused, eelnevatega seotud toitlustusteenused)
7. rahvusvaheline koostöö (sh tuletorniturismi alal) laieneb

D. Ohud

1. riik ei investeeeri piisavalt tuletornide alalhoidu, tornid hävivad
2. vastuolud naaberkiinnistute omanikega takistavad ligipääsu tuletornidega tutvumiseks
3. loodus- ja muinsuskaitse karmistumine takistab turismi kasvu rannikul
4. tuletornide erastamine viib need avalikust kasutusest välja

5. Turvalisuse küsimused

Tuletornid on kavandatud navigatsioonimärkideks, mistõttu paljudel juhtudel ei vasta nad masskülastuse korraldamise nõuetele. Ohutuse tagamist tuleb vaadelda kahest aspektist ning neist esimene on kindlasti navigatsiooniseadmete töö tagamine ning külastajatele ligipääsu blokeerimine navigatsiooniseadmete juurde.

Vajaliku ohutuse tagamine külastajatele nõuab iga objekti jaoks vastavate eeskirjade väljatöötamist ja vajadusel olemasolevate konstruktsioonide tugevdamist või täiendamist, ligipääsu korraldamist objektile, külastajate arvu reguleerimist, esmaabi võimaluste läbimõtlemist jms. Tuleb meeles pidada, et külastajad võivad olla erineva füüsilise ettevalmistusega, väga erinevate võimetega füüsiliseks pingutuseks jne.

Ilmselt tuleb paljudel juhtudel alustada mootorsõidukite parkimise õigest korraldamisest ning jalakäijate voogude suunamisest pidades silmas ebatasasusi rajal, samuti kõikvõimalikest kõrgetest astmetest, kanalisatsioonikaevudest jms. tulenevaid võimalikke ohte.

Piirkond tuleks varustada hoiatavate märkidega, vajalike piiretega, esmaabi telefonide numbrite jms.

Tuletornide sees tuleb lukustada kõik ruumid, kuhu ei soovita külastajate juurdepääsu. Eriti oluline on veendumine selles, et objektid ei oleks ohtlikud lastele (ronimist või kõõlumist takistavad piirded, tugevasti suletud luugid jms.). Tuletorni teenindav personal peaks olema saanud väljaõppe esmaabi osutamiseks. Soovitav on hoida tuletorni sees korraga viibivate külastajate arv pideva kontrolli all.

Tuletorniturismi arengukava Soomes ja Eestis 2008 - 2013

6. Tulevikuplaanid aastatel 2008 - 2013

Visioon

Aastal 2013 on:

- Eestis vähemalt 7 ja Soomes vähemalt 12 tuletorni külastajaile avatud.;
- turismimarsruutidesse on haaratud vähemalt 12 tuletorni Eestis ja 20 Soomes;
- nii Eestis kui Soomes külastab tuletorne vähemalt 60 tuhat inimest aastas.

Strateegia

- Huvirühmad koonduvad tuletorniseltside ümber.
- Tehakse koostööd veeteede ametitega ja teiste riigiasutustega tuletornide säilitamiseks ja eksponeerimiseks.
- Toetudes nõudluse kasvule võetakse turismiks sobivad tuletornid selleks võimaluse piires kasutusele.
- Investeeringute ja uute turismitoodete väljaarendamise rahastamiseks taotletakse EL struktuurifondide toetusi.
- Tooteid arendatakse ja turundatakse rahvusvahelises koostöös.

7. Tegevuskava 2008 - 2013

Potentsiaalsed rahastamisallikad tuletorniturismi arendamiseks:

Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise programm (ERF) www.eas.ee

Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise väikeprojektide programm (Eesti riik)

Piirkondade arengu kavandamise programm (Eesti riik)

Interreg IV A,B,C (ERF)

- A: Soome, Eesti, Läti ja Roosti vahel
- B. Läänemere piiris
- C: Kogu Euroopa piiris

LEADER+

LISA 1: Tuletorniturismi potentsiaalsed objektid Eestis. (tabel)

LISA 2: Soome tuletornid

LISA 3: Kasutatud materiaal

